

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Förskollärarytbildning Utbildningsvetenskap
HT 2018
Fakulteten för lärarutbildning

Hur några pedagoger talar kring barns integritet i förskolan

Med fokus på barns rätt till sin egen kropp

Annie Linderoth och Carolin Svensson

Författare

Annie Linderoth, Carolin Svensson

Titel

Hur några pedagoger talar kring barns integritet i förskolan- med fokus på barns rätt till sin egen kropp

Engelsk titel

How some educators talk about children's integrity in preschool- focusing on children's right to their own body

Handledare

Agneta Jonsson

Examinator

Barbro Bruce

Sammanfattning

Vårt syfte med studien är att ta reda på hur några pedagogerna talar kring barns integritet i olika åldrar, med fokus på barns rätt till sin egen kropp i förskolans vardagliga aktiviteter. Syftet är också att lyfta fram olika dilemman som kan uppkomma kring barns integritet och ta reda på hur pedagogerna talar om hur deras förhållningssätt påverkar barns integritet. För att få svar på våra forskningsfrågor kopplat till syftet har vi använt oss av en kvalitativ forskning där valet av undersökningsmetod blev i form av gruppintervjuer tillsammans med pedagoger som arbetar i förskolan. Resultatet som vi fick fram utifrån intervjuerna analyserades sedan och kopplades och diskuterades med hjälp av litteratur samt kopplades ihop med relationskompetens som tillhör det relationella perspektivet. Respondenterna lyfte fram och diskuterade kring integritet och vad det innebär för dem, samt hur de hanterar och förhåller sig till situationer som uppstår. Något vi kom fram till under studiens gång var att integritet är ett känsligt men samtidigt viktigt ämne att lyfta och att eftersom det kan uppfattas som ett så pass känsligt ämne så finns det knappt någon vetenskaplig grund eller information kring just integritet.

Ämnesord

Integritet, Relationellt perspektiv, Tillit, Mellanmänsklig, Barnperspektiv, Barns perspektiv, Dokumentation, Förhållningssätt.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1. Inledning	6
1.2. Syfte.....	8
1.3. Forskningsfrågor	8
2. Tidigare forskning	9
2.1. Integritet i förskolan	9
2.2. Barnperspektiv och barns perspektiv.....	11
2.3. Dokumentation	12
3. Teoretiskt perspektiv	14
3.1. Relationellt perspektiv.....	14
3.2. Makt.....	15
4. Metodval	16
4.1. Urval.....	16
4.2. Genomförande	17
4.3. Etiska ställningstagande	18
4.4. Bearbetning av insamlat material	18
5. Resultat.....	19
5.1. Hur pedagogerna talar kring integritet i allmänhet och inom förskolan	19
5.2. Likheter och skillnader beroende på åldersgrupp.....	20
5.3. Arbetet med integritet i den vardagliga verksamheten.....	21
5.4. Dokumentation	22
5.5. Situationer och dilemman kring barns integritet	23
5.6. Planering av den fysiska miljön	25
5.7. Pedagogernas förhållningssätt	25
6. Sammanfattande analys av resultat	26

7. Diskussion	27
7.1. Metoddiskussion.....	30
7.2. Vidare forskning.....	31
Referenslista	32
Bilagor	36
Missivbrev	36
Medgivandeblankett	37
Intervjufrågor.....	38

1. Inledning

Anledningen till att vi valde ämnet integritet var när vi förra året tittade på musikhjälpen där deras tema var ”barn är inte till salu”. Efter sändningen kom många tankar upp och det fick oss tänka vidare kring ämnet och att vi ville ha fokus på integritet i vårt examensarbete. Johansson (2001) talar om den levda kroppen och om hur barnet lever genom den först innan de ens blir medvetna om att den existerar. Barnet använder sig av sin kropp för att förstärka och visa vad de upplever, det görs genom kroppsspråket då vuxna tydligt kan se olika känslouttryck hos barnet. Vi anser att integritet är ett känsligt ämne att ta upp och diskutera kring, men samtidigt väldigt intressant och viktigt eftersom barn redan i förskoleåldern upptäcker sin kropp, undersöker samt utforskar den. Det kan uppfattas som känsligt i förskolans verksamhet, till exempel i vardagliga situationer som blöjbyte. Där handlar det om hygien och det är en del som måste göras men det kan också kopplas ihop med närkontakt och barnens privata kroppsdelar. Johansson (2001) menar att pedagogerna har ett ansvar att arbeta med värdegrunden i förskolan, för att skapa en förståelse hos barnen kring allas lika värde. Att samtala om kroppen och dess gränser för barnen anses vara svårt för många pedagoger, det är ett känsligt ämne och måste lyftas på rätt sätt för att barnen ska förstå vad det handlar om (RFSU 2015). Beroende på hur pedagogerna presenterar det och yttrar sig, uppfattar och påverkar det både deras förhållningssätt och andras uppfattning (Skolverket 2018).

Integritet handlar om personliga rättigheter, människans okränkbarhet och deras rätt till identitetsskapande. Människans rätt till att uttrycka sina egna tankar, synsätt och vad de väljer att tro på är också en stor del av integritetens betydelse (Skolverket 2016). Det är viktigt att tänka på att dessa rättigheter inte bara gäller hos den enskilda individen utan även i mötet mellan olika individer. I förskolan är det därför viktigt att arbeta med samt förhålla sig till integritet på ett sätt så att barnen lär sig om det (Johansson 2005). Integritet är viktigt för barnen att lära sig redan i förskolan, eftersom det är där de möter andra barns perspektiv och då ska utveckla en förståelse om att varje människa har sina rättigheter och att man ska visa hänsyn till varandra (Johansson 2001). Beroende på hur pedagogerna introducerar ämnena i förskolan har en avgörande betydelse för hur barnen agerar. Barnen lär sig de etiska ställningstagandena i första hand genom konkreta upplevelser och därför är det extra viktigt hur pedagogerna uttrycker sig samt agerar tillsammans med barnen (Doverborg, Pramling & Pramling Samuelsson 2013). Vår tanke med dessa kopplingar är att det är pedagogernas ansvar att introducera ämnet integritet,

hålla det levande samt arbeta med det på ett sätt så barnen förstår vad det handlar om¹. Vi har därför valt att forska vidare om integritet, med fokus på barns rätt till sin egen kropp. Vi har även valt att avgränsa studien till de vardagliga omsorgssituationerna, där det är lätt att komma för nära barnens personliga integritet. Med barnens rätt till sin egen kropp menar vi, att ingen ska inkräkta på deras kropp eller på något sätt ta den för given. Vi menar då att pedagogerna måste visa respekt och läsa av barnen och vad de vill innan de exempelvis kramar barnen eller skapar annan närkontakt med dem.

I läroplanen synliggörs etiska dilemman och livsfrågor, där pedagogerna gör barnen medvetna om att människor är olika och har olika värderingar. Pedagogerna ska alltså arbeta med att varje enskilt barn utvecklar sin identitet och också känner en säkerhet i sitt identitetsskapande. Barnen ska kunna få frihet att upptäcka, utforska och skaffa sig egna uppfattningar och därmed kunna fatta egna beslut (Skolverket 2016). ”Förskollärare ska ansvara för att varje barn får sina behov respekterade och tillgodosedda och får uppleva sitt eget värde” (Skolverket 2016, s. 8). Med detta citat vill vi förstärka vetskapen om att alla barn är olika och att pedagogerna behöver möta dem på olika sätt beroende på hur situationen ser ut.

Läroplanen vilar på barnkonventionen, därför finns det anledning att titta på just den (UNICEF 2009). Artikel två fokuserar på att alla lika värde och att ingen ska behandlas annorlunda beroende på vem man är. Konventionen är till för att användas i situationer som uppkommer för att skydda barnen mot all orättvis behandling. I artikel tolv lyfter de fram barns rättigheter kring att uttrycka sig, deras rätt till att ha sina egna åsikter och tankar när det gäller saker som handlar om dem. Artikel 36 står fast vid att alla barn ska skyddas mot utnyttjning och skador i alla slags former (ibid). Vi har valt dessa artiklar eftersom vi anser att de stärker betydelsen av barns integritet. Johansson (2005) skriver om att pedagoger ska sträva efter att barnen ska kunna uttrycka sig och få fram sina åsikter och att de även ska respektera barnens tankar och lyssna på de för att kunna förstå barnens viljor och behov.

¹ När det står pedagoger i texten menar vi alla som arbetar i förskolan, alltså både förskollärare och barnskötare.

1.2. Syfte

Vårt syfte med studien är att vi vill ta reda på hur några pedagogerna talar kring barns integritet i olika åldrar, med fokus på barns rätt till sin egen kropp i förskolans vardagliga aktiviteter. Med barns rätt till sin egen kropp syftar vi på att ingen ska inkräkta på deras kropp eller på något sätt ta den för given. Syftet är också att lyfta fram olika dilemman som kan uppkomma kring barns integritet och ta reda på hur pedagogerna talar om hur deras förhållningssätt påverkar barns integritet.

1.3. Forskningsfrågor

Hur talar några pedagoger kring sitt sätt att arbeta med barns integritet i förskolan? Med fokus på barns rätt till sin egen kropp i förhållande till olika åldersgrupper.

Vilka dilemman aktualiseras vid talet om barnens rätt till sin egen kropp? Och hur talar pedagoger kring hur barn påverkas, utifrån deras förhållningssätt kopplat till integritet?

2. Tidigare forskning

Vi har valt att använda litteratur som betonar integritetens betydelse och arbetet med det i förskolan. Det talas om hur barns rättigheter ska bli tillgodosedda samt hur de kan bli delaktiga kring sin personliga integritet. Kopplat till syftet ser vi att en stor del av ansvaret ligger hos pedagogerna och hur de förhåller sig till de vardagliga omsorgssituationerna och dilemman där integriteten spelar stor roll.

2.1. Integritet i förskolan

Ämnet integritet är viktigt men samtidigt känsligt att lyfta fram och därför finns det inte så mycket forskning om just det (Lindgren 2016). Men Johansson (2005) tar i sin artikel upp barns rättigheter, integritet och dess innebörd. Hur pedagogernas roll påverkar barnen och hur de arbetar med att stärka och skydda deras identitetsskapande, samt hur de respekterar varje enskilt barn men också respekten för varje individs integritet. Vi anknyter Johanssons artikel till vår studie för att vi anser att där är relevant och tydlig information kring integritet som vi kan koppla ihop med vårt syfte då vi ska ta reda på hur pedagoger talar om integritet i förskolan. Även Norlén (2013) uttrycker sig i sin handbok om barns rättigheter till sin kropp och hur viktig pedagogernas roll faktiskt är, hur de samtalar och arbetar med barnen för att skapa en förståelse och trygghet hos varje enskild individ. Något som både Johansson (2005) och Norlén (2013) lyfter är att varje individ har rätt till personlig integritet där ingen annan än du själv har rätten att bestämma vart gränsen går när det gäller din kropp. Den enskilda individen har sin komfortabla zon och det är vuxnas ansvar att se till att ingen överskrider den.

För att barnens komfortabla zon ska tillgodoses behöver pedagogerna respektera barnens rätt till inflytande och delaktighet. Johannesen och Sandvik (2009) skriver om att individen ska respektera och inkludera alla även om olika åsikter och inställningar förekommer. Författarna menar på att det största ansvaret ligger hos pedagogen när det gäller delaktighet och inflytande kopplat till integritet. Det gäller för pedagogerna att ha ett samspel med barnen där alla lyssnar och respekterar varandra, både när det gäller pedagog-barn men även mellan barn-barn (ibid). Vi kopplar detta med dilemman som kan uppstå mellan de olika parterna. Hur pedagogerna hanterar situationerna och samtalar om dem, är det som gör skillnad i barnens förståelse när det kommer till respekt till varje enskild individ och dess integritet.

Johansson (2005) skriver om att pedagogerna har ett stort ansvar att skydda barnens integritet och vägleda dem genom deras rättigheter. Pedagogerna använder sig av styrdokument och strävandemål för att stärka sina handlingar vilket kan leda till att de hamnar i en maktposition där de blir styrande, kontrollerande och att de stör barnens identitetskapande och påverkar det negativt. För att undvika detta måste barnen få vara delaktiga i sin egen identitetsutveckling (ibid). Norlén (2013) tar likaså upp vikten av att göra barnen delaktiga så tidigt som möjligt för att stärka barnets integritet och självkänsla. När de gäller de yngsta barnen kan delaktigheten vara till nytta vid situationer som exempelvis blöjbyte, toalettbesök samt matsituationer. Där kan pedagogerna istället för att sätta sig i en maktposition och bestämma, låta barnen själva få prova på att sätta på sig blöjan, gå på toaletten och äta själva. Med de äldre barnen kan pedagogerna istället prata om det på ett sätt så det lämpar sig efter barnens erfarenheter och därmed avdramatisera ämnet för att visa att det är okej att prata om (ibid). Johansson (2005) skriver att, hur pedagogerna förhåller sig och agerar mot varandra, har en inverkan på barnen och hur de agerar. Därför är det viktigt som pedagog att vara en förebild för barnen och vara tydlig med vart gränserna går gällande vad individen får och inte får göra. Detta är något vi kopplar ihop med forskningsfrågan om pedagogens förhållningssätt och hur det påverkar barnen i deras integritet.

Johansson (2005) skriver om att barnen ska bli medvetna om att de vuxna finns där som en hjälpande hand om de känner att de behöver det. Pedagogen ska uppmuntra barnen att själva försöka ta på exempelvis blöjan eller sina kläder. I samspelet med barnen i situationer som blöjbyte och vid av- och påklädning bör pedagogerna tänka på att ge barnen tid, utrymme och inte stressa de i det de gör. Pedagogen är alltså med barnet hela tiden och om barnet känner att hen vill ha hjälp så finns pedagogerna där som stöd och kan hjälpa till (ibid). Detta är någonting som vi också kan koppla till vårt fokusområde där vi fokuserar på de vardagliga omsorgssituationer som exempelvis blöjbyte och hur man kan hantera dessa situationer.

Alla barn har sin egen identitet och är ett enskilt barn, pedagoger tolkar barnen på olika sätt och förutsättningarna kännetecknar vad vi ser och hur vi agerar (Johansson 2001). Något som nämns i forskningsfrågan är om hur olika dilemman aktualiseras i talet om barns rätt till sin egen kropp. Detta kopplar vi samman med varje enskilt barn och identitet, att barn är olika och pedagogerna tolkar de på olika sätt och måste även jobba där efter. Johansson (2005) skriver om att omsorgssituationerna ibland kan skymmas undan och istället omvandlas till övergångssituationer. Där målet är situationen som kommer efter, exempelvis om barnen ska gå ut så kan toalettbesöken eller påklädningen skyndas på för att pedagogernas planerade tid

inte ska påverkas för mycket. Varför vi väljer att ha med denna kopplingen är för att omsorgssituationerna är en stor del av barns integritet och dessa situationer är något man ser ganska ofta i verksamheten.

Lindgren (2016) fokuserar på etik, integritet och dokumentation i förskolan och lyfter fram att integritet är en stor del av förskolans arbete men att det finns ytterst lite forskning om ämnet. Författaren skriver om integritet och att det handlar om att skydda sitt privatliv och att som enskild person ha rätt att ha vissa saker för sig själv. Författaren menar även att oavsett ålder så är integriteten viktigt och att varje individ ska få ha rätt till personlig integritet (ibid).

2.2. Barnperspektiv och barns perspektiv

Halldén (2007) skriver om begreppen barnperspektiv och barns perspektiv och förklarar det olika. Barnperspektivet är något som pedagogerna kan arbeta utifrån för att nå barnets bästa, men där de oftast inte ser det utifrån barns perspektiv. Barns perspektiv utgår mer ifrån barnen och att få deras röster hörda, där pedagogerna låter barnen vara delaktiga i de beslut som tas och ger de möjlighet att dela med sig av sina tankar. Anledningen till att vi väljer att lyfta dessa perspektiv är för att vi har valt att fokusera på dilemman som kan uppkomma i samtal om barnens rätt till sin egen kropp i verksamheten och om pedagogerna ser dilemmat utifrån ett barnperspektiv eller ett barns perspektiv. Vi anser även att, beroende på hur pedagogernas förhållningssätt ser ut kopplat till perspektiven ovan, har stor betydelse för barnens rätt till integritet i förskolan.

Dessa perspektiv är något Svenning (2011) också tar upp när hon lyfter fram barns egna perspektiv och förklarar att det utgår från barnets erfarenheter. Det är viktigt att i detta perspektiv inte låta barns uppfattningar och åsikter tydas av vuxna, utan låta barnen bidra med det på eget sätt. När Svenning (2011) skriver om barnperspektiv uttrycker hon begreppet som att det kontrollerar pedagogernas sätt att bygga en relation tillsammans med barnen. ”Om man till exempel sätter upp en bild av barnet utan att först be det om lov därför att man är säker på att alla barn tycker om att visas upp på bild, utgår man från sitt barnperspektiv, inte från barnets egna perspektiv” (ibid, s. 46). Detta kopplar vi ihop med integritet eftersom pedagogerna utgår från att alla barn vill vara med utan att ha frågat om lov och då riskerar pedagogerna att gå in på barnens kroppsliga integritet och tar den för given.

Redan i förskoleåldern upptäcker barnen sin kropp och undersöker och utforskar den. Detta är något Kastbom (2010) talar om, hur viktigt det är att utgå från barns perspektiv och respektera barnets nyfikenhet och låta dem utforska och upptäcka för att de ska få en uppfattning om hur deras kropp fungerar.

2.3. Dokumentation

Vi har valt att ta med dokumentation som en rubrik i arbetet för att det är en av de vardagliga sakerna som sker i verksamheten som påverkar barns integritet.

Dokumentation används för att kunna följa barnens utveckling i verksamheten och det handlar om vem som egentligen styr dokumentationen, om barnen får vara delaktiga och om pedagogerna låter barnen välja om de vill vara med. Det viktiga är alltså att barnen ska ha rätt till att inte delta om de inte känner för det. Pedagogerna måste lyssna på barnen och redan innan fråga om det går bra att de blir dokumenterade, samtidigt som de har ett ansvar och ett arbete som måste göras (Svenning 2011). Oftast så har inte barnen gett sitt samtycke gällande dokumentationen utan det är deras föräldrar som gett tillstånd att låta barnen få vara med (Emilson 2008). Denna koppling valde vi att ta med eftersom detta innebär att barnen inte kan försvara sin integritet på samma sätt som de hade kunnat om de själva fått ge sitt medgivande. Det blir alltså ett dilemma för pedagogen, om de ska utgå från föräldrarnas tillstånd eller barns egna medgivande.

Lindgren och Sparrman (2003) skriver om att dokumentation på förskolan kan användas som ett redskap för att både barn och pedagoger ska få chansen att överväga hur deras agerande ser ut, utifrån de olika sammanhang som de befinner sig i. Barn är på förskolan både betraktare och betraktade under dokumentationen som sker där (ibid). Vi tolkar det som att barn i samband med andra barn är betraktare samtidigt som de blir betraktade av de vuxna som befinner sig runt omkring.

Det är genom dokumentationen som barnens röster och tankar blir hörda och synliggörs. När barnen själva får vara delaktiga med sina tankar och erfarenheter i dokumentationen ökar viljan av att vilja delta vilket leder till att lärande och utveckling sker hos barnen. Förskolans dokumentation kan få andra att förstå vad som pågår där. Det blir en slags beskrivande av vad pedagoger och barnen skapar tillsammans på förskolan (Elfström Pettersson 2014).

Det finns ett flertal sätt som dokumentationen kan utföras på, till exempel, genom att föra anteckningar, fotografera händelsen och genom att spara det som skapats (Lindgren & Sparrman 2003). Elfström Pettersson (2014) talar om hur barnen kan bli delaktiga i dokumentationen genom att tillföra sina egna berättelser. Finns inte talspråket än så kan barnen genom fotografier, målade teckningar samt med pedagogernas hjälp med skrivandet, visa upp det de upplevt för föräldrarna, andra pedagoger och andra som kommer till förskolan.

Svenning (2011) skriver om en förskola där barnen fick ta över dokumentationen, de fick fotografera det de tyckte om och därefter berätta och skriva ner texter till sina bilder. På så sätt kunde pedagogerna se vad barnen var intresserade av och använda det när de planerade den dagliga verksamheten. Även Lenz Taguchi (1997) menar på att det skapas en allmän reflektion där pedagoger och barn tillsammans kommer fram till något utifrån vad de ser eller hör i dokumentationen, som Svenning (2011) poängterar, att pedagogen använder barnens tankar och utvecklar dem vidare. Varför vi väljer att ta med dessa kopplingar är för att de kan kopplas ihop med vårt syfte med barnens rätt till sin egen kropp. Där barnen får chansen att dokumentera vad de verkligen tycker om och är intresserade av istället för att de ska bli dokumenterade och känna att någon gör intrång på deras personliga och kroppsliga integritet.

Hur pedagogernas förhållningssätt ser ut är något som Lenz Taguchi (1997) tar upp. Ett tydligt sätt att se varje pedagogs förhållningssätt är hur de diskuterar om dokumentationen med varandra, då de lyfter fram sina tankar och tydligt visar om de utgår från ett barns perspektiv eller barnperspektiv (ibid). Ofta ser pedagogerna barnens svagheter först istället för att lyfta det de är bra på, vilket resulterar i att dokumentationen då blir mer som ett omdöme där pedagogerna kritiserar barnen. Det kan ses som ett etiskt problem där barnens integritet påverkas negativt genom att kunskaperna barnen har inte uppmärksammats på samma sätt. I vissa situationer är det dock barnens initiativ att bli dokumenterade exempelvis när de ber om att fotografera någonting de skapat, för att de känner sig stolta och själva vill visa upp vad de har gjort (ibid).

Något som Lindgren och Sparrman (2003) påpekar är om dokumentationen på förskolan någon gång kan bli för mycket. Finns det en gräns för när dokumentationen ses som hållbar på förskolan och om barnens frihet och rätten till integritet tas ifrån dem när allt de gör dokumenteras.

3. Teoretiskt perspektiv

Vår teoretiska utgångspunkt ligger i det relationella perspektivet där vi går in på vad det innebär samt kopplar in relationskompetensens betydelse. Relationskompetensen tar oss sedan in på makt och hur vi kopplar ihop det med vårt resultat.

3.1. Relationellt perspektiv

Vi har valt att utgå ifrån det relationella perspektivet i vår studie eftersom vi anser att det kan vara till hjälp inför och i intervjuerna eftersom vi då kan få en tydligare bild kopplat till vårt syfte om hur pedagogerna förhåller sig till integritet. Men även för att sedan kunna skapa oss förståelse kring perspektivet utifrån vad vi får fram i resultatet.

Med hjälp av relationell pedagogik sätts relationen i centrum. I en relation finns det alltid två sidor där det handlar om att försöka förstå och relatera till de båda parternas intentioner. Beroende på hur människor agerar i olika situationer kan det vara avgörande för hur individen hanterar nuet och det hur det påverkar den framtida utvecklingen (Aspelin 2013). Författaren skriver även om hur viktigt det är att barnen känner en tillit till pedagogerna i verksamheten. Förskolan ska vara en trygg plats för barnen där de kan känna sig välkomna och accepterade som de är. Det är pedagogernas ansvar att skydda barnen samt arbeta med att kunna läsa av vardagliga situationer som gör att barnen kan känna att det är en trygg plats att utvecklas på (ibid).

von Wright (2009) menar på att det relationella perspektivet handlar om det mellanmänskliga, att fånga upp det som sker mellan pedagoger och barn samt barn och barn i olika situationer. Precis som Aspelin (2013), skriver von Wright (2009) om att i en relation finns det alltid minst två sidor som är delaktiga och som man måste förhålla sig till.

Något som Aspelin (2015) skriver om i sin artikel är relationskompetens. Relationskompetens kan förklaras som ett övergripande sätt för en människa att anknyta med andra människor. En pedagog som har en relationell kompetens har potential att skapa en avgörande relation gentemot det enskilda barnet genom att möta de på ett sätt som gör att de känner sig trygga, respekterade och får ett förtroende för pedagogen (ibid). Varför vi väljer att

lyfta relationskompetensen är för att anknytningen är en viktig del för att barnen ska känna sig trygga i verksamheten, detta kopplar vi till omsorgssituationerna där kanske en viss pedagog har fått ett förtroende av barnet och känner att just den får komma närmre in på barnets integritet.

Aspelin (2016) skriver om begreppet omsorg, det är ett närliggande begrepp till det relationella perspektivet. Det beskrivs som ett autentiskt förhållningssätt mellan människor. Där han även lyfter att i förskolan finns en omsorgsfull kultur, som innebär att det finns en omsorgsfull stämning i barngruppen (ibid). Aspelin² tog upp begreppet differentieringskompetens som betyder att pedagogen har en förmåga att hitta en balans mellan närhet och distans i relation till barnen, att som pedagog inte komma för nära barnet men inte heller bli för distanserad. Varför vi väljer att lyfta dessa begrepp är för att arbetet med integritet i förskolan kopplas oftast samman med omsorgssituationerna och hur pedagogernas differentieringskompetens synliggörs.

3.2. Makt

När Aspelin (2015) skriver om relationskompetens och anknytningen mellan människor, hur pedagogernas roll påverkar deras relation med barnen, tar det oss vidare in på makt och hur det kopplas samman med pedagogens relationella kompetens. Dolk (2013) skriver om hur makten som pedagoger kan utgå ifrån kan kopplas till arbetet med delaktighet och anknytningen i förskolan. Det hon menar är att det är ett begrepp som ständigt uppstår i de relationer som skapas mellan människor. Makten uppfattas och kopplas vanligtvis inte till våld eller tvång i förskolans verksamhet utan mer handlingar från pedagoger som blir en självklarhet i verksamheten (ibid).

Vuxna människor anses ha mer erfarenhet och kunskap med sig och det är en orsak till att barn ibland ses som ”de låga” och att den vuxna kan ta över makten över barnen och situationen. Barn påverkas av vuxnas val och agerande, eftersom barn inte alltid kan förstå sitt eget bästa och därför väljer de vuxna att behålla den asymmetriska maktrelationen mellan de båda parterna och ta besluten åt barnen (Johansson 2003).

² Jonas Aspelin, professor i pedagogik, föreläsning den 14 november 2018.

Begreppet makt väljer vi att lyfta eftersom det kan kopplas ihop med integritetssituationer i förskolan där pedagoger måste gå in i en maktposition för barnets bästa i de vardagliga rutinsituationerna som exempelvis blöjbyte.

4. Metodval

I ett arbete där forskaren utgår ifrån en kvalitativ ansats är kopplingen mellan teori och resultat som andra forskare skrivit fram av stor vikt. Forskaren ska kunna reflektera över hur de ska förhålla sig till teorin och den tidigare forskningen för att analysen av arbetet och materialet som samlats in kan bearbetas och framföras med tydlighet i metoden (Fejes & Thornberg 2015). Den kvalitativa forskningsansatsen omfattar både intervjuer såväl som anteckningar som utförs ute på fältet. Med hjälp av det material som samlats kommer ett resultat fram och då börjar även processen av att hitta mönster utifrån det som är intressant för studien (ibid).

Vi har gjort en kvalitativ studie, där vi har besökt en förskola och intervjuat pedagoger, om vårt fokusområde. Gruppintervjuer är metoden vi använt oss av i detta arbete. Halkier (2010) skriver om valet av fokusgrupper och hur användningen av det kan bidra på ett positivt sätt till insamlingen av data genom att respondenterna får ge uttryck om sina tankar tillsammans i interaktion och skapa nya diskussionsmöjligheter. Fejes och Thornberg (2015) skriver om att när forskare gör intervjuer är det en fördel att ställa öppna frågor för att få ut så mycket som möjligt av informanterna. Intervjuerna gjordes tillsammans med pedagogerna och de frågorna som vi tagit med oss var frågor som är relevanta för ämnet och dessa förberedde vi innan vi besökte förskolan. Författarna påpekar att det är bra om forskaren börjar ställa en mer allmän fråga för att sedan gå in på djupet och ställa följdfrågor. Det var vår tanke för att kunna stärka svaren vi får från respondenterna (ibid).

4.1. Urval

Vi intervjuade pedagoger från fem olika arbetslag på en förskola i Norra Skåne. Förskolan vi besökt är mångkulturell och avdelningarna har barn i åldrarna 1–6 år. Respondenterna hade sammanlagt arbetat i över 30 år på förskolan då den första började redan 1980 och den sista började arbeta 2017. Varje intervjugrupp bestod av ett arbetslag där det var två till tre

respondenter som deltog i diskussionen om deras synpunkter kring ämnet integritet. Respondenterna var både förskollärare och barnskötare.

4.2. Genomförande

Tillsammans skrevs ett missivbrev som skickades ut till förskolechefen för att förklara vad forskningen handlade om och därefter skrevs intervjufrågor som ställdes och var till hjälp för att få svar på forskningsfrågan. Samtidigt var det viktigt att alla frågor skulle vara tydliga och att alla pedagoger oavsett om de var barnskötare eller förskollärare skulle kunna besvara frågorna på ett rättvist sätt, så de inte bara riktar sig till just en grupp. Tanken var också att frågorna skulle formuleras så att alla pedagoger kunde använda dem och att de inte var låsta till pedagogerna på just den förskolan vi besökte. När vi väl hade fått kontakt med chefen så informerade hon vidare till avdelningarna och då bokades det in intervjutillfällen. På plats presenterade vi oss och berättade vad vi tänkte göra och förklarade att vi tacksamt tog emot deras tankar kring ämnet.

Under intervjuerna hjälptes vi åt, då en ställde frågorna medan den andra antecknade och sedan bytte vi roll för att få en variation i intervjuerna, samt för att båda skulle få chansen att tala. Intervjuerna spelades även in för att vi skulle kunna försäkra oss om att vi fått svar på allt vi ville ha svar på. Vi såg det som en fördel med att vara två eftersom det kan diskuteras tillsammans efteråt och hjälpa varandra att minnas samt förstå respondenterna på ett annat sätt än om intervjuerna utförts enskilt. Denscombe (2009) nämner att forskare som använder sig av intervjuer kanske får respondenterna att svara mer detaljerat på de frågor som ställs, eftersom möten ansikte mot ansikte öppnar upp för ett samtal där pedagoger kan känna sig trygga med att svara på frågorna.

Efter vi utfört våra intervjuer tog vi med oss materialet vi samlat på oss och började analysera och diskutera deras svar. Vi delade in alla intervjusvar i olika färgkategorier beroende på hur de hade svarat på frågorna. Efter det gjorde vi rubriker där vi placerade kategorierna under den rubrik som vi ansåg var mest relevant i förhållande till innehållet. Därefter kunde vi börja skriva diskussionen där vi kopplade ihop litteraturen med det vi kommit fram till i resultatet.

4.3. Etiska ställningstagande

Vetenskapsrådet (2002) skriver om de forskningsetiska principerna. När det gäller informationskravet är det så att vi har ett ansvar att informera deltagarna om vad som ska ske och hur det kommer gå till. Detta gjorde vi genom att skicka ett missivbrev till förskolechefen. Samtyckeskravet ingår också och det betyder att både vi och respondenterna gav sitt samtycke på vad som gjorts samt gick med på hur vi valt att använda informationen vidare i vår studie. Men beskriver även hur respondenterna själva väljer om de vill delta eller inte. Vi valde att göra en medgivandeblankett där alla respondenter fick skriva under. Det är något som konfidentialitetskravet betonar, att alla parter ska känna sig trygga och vara med på vad som ska hända, exempelvis om det ska vara anonymt eller om deras uppgifter ska finnas med. Den sista forskningsetiska principen är nyttjandekravet och med det vill vi visa att när arbetet är klart och vi sammanställt intervju svaren så ska deltagarna få del av det om de vill, men även att vi är tydliga med att det vi fått information om inte används till något annat (ibid).

4.4. Bearbetning av insamlat material

Efter alla intervjuer vi har gjort och samlat på oss den informationen vi ville så har vi sammanställt och bearbetat allt material vi fått in. Vi har skrivit ner och jämfört hur de olika respondenterna talar om integritet i förskolan, var det någon skillnad/likhet i åldersgrupperna? Fejes och Thornberg (2015) skriver om hur forskare kan arbeta med insamlad data och genom den försöka hitta mönster i resultatet. Vi hittade mönster genom att jämföra de olika respondenternas svar och kategoriserade svaren i olika rubriker för att lättare kunna se likheter och skillnader. Vi sökte fram vetenskapliga artiklar, lyssnade på ljudinspelningarna och använde oss av annan relevant litteratur. Därefter kopplade vi samman litteraturen med respondenternas svar och kopplade delar av det vi kommit fram till i resultatet till det relationella perspektivet. Eftersom vi utgått från en kvalitativ ansats så har intervjuerna och respondenternas svar varit av stor vikt för vårt arbete och hur vi sedan kopplat ihop tidigare forskning med vårt resultat.

5. Resultat

Alla respondenter nämnde den nya lagen GDPR som trädde fram i maj detta året, som fokuserar på hantering av personuppgifter som har förändrat en del i verksamheten och hur de arbetar kring barns integritet. Respondenterna har blivit mer försiktiga i arbetet och ser över dokument några gånger extra så att ingen olämplig information lämnas ut. Respondenterna talade även om integriteten och hur de kopplade samman integritet och identitetsskapande. De tog upp att med nya lagen GDPR så kunde det lätt bli så att istället för att använda barns namn delades barnen in i grupper med olika färger. På så sätt togs barns identitet bort, och genom att dela in barnen i grupper så försvann den enskilda individen och respekten för barns integritet.

Något som ett antal respondenter saknade var en mer tydlig information kring just integritet, att det hade varit skönt att få lite mer tips om hur verksamheten kan arbeta med det. Några kände att de hade koll överlag om vad det handlar om och att de utgår från sunt förnuft, men några hade uppskattat lite ytterligare tips som kan vara till nytta för förståelsen kring ämnet.

Pedagogerna vi intervjuat hade en positiv inställning till att delta i vår studie och alla deltagande påpekade att det var ett väldigt aktuellt ämne som behövs pratas mer om. En pedagog på en avdelning uttryckte sig om att förskolan är en plats med mer omvårdnad än vad skolan är och att redan i förskolan skapas det relationer med barnen så det kan känna sig trygga i verksamheten.

5.1. Hur pedagogerna talar kring integritet i allmänhet och inom förskolan

Under intervjuerna ställde vi frågan om hur de uppfattade integritet utifrån ett allmänt perspektiv samt hur de ser på det i förskolans verksamhet. Alla respondenter talade mycket om att det handlar om att individen ska få vara sig själv, sin egen person och att den är viktig. Individen har sin egen personlighet och ingen ska ändra på den. En respondent betonade ”respekt för individen!” och då diskuterade de tillsammans i arbetslaget om att alla ska ha rätt till sina åsikter och att bli lyssnad på. Andra respondenter tog upp att alla människor har olika bagage med sig i livet och att oavsett vilket bagage man bär med sig måste man visa alla hänsyn och respekt.

Något som alla respondenter lyfte fram var orden ”sunt förnuft” där de förklarade att när man arbetar inom detta yrket och med människor överlag så finns tankar kring hur individen uppför sig och hanterar vissa saker, ”man bara vet hur man gör i situationer som uppstår”.

När de sen började tala om integriteten i förskolan och rätten till sin egen kropp så var det en respondent som sa ”kroppen är en naturlig del av deras liv”. Alla tog upp att det är en del av deras ansvar att redan i förskolan lyfta detta viktiga ämne för barnen. De ska kunna känna sig trygga när de växer upp och blir äldre, eftersom det är i förskoleåldern barnen blir mer nyfikna och börjar utforska sin kropp. Respondenterna tog upp att varje barn har rätt till sin egen kropp och till sin egen värdighet och att när de säger nej så är det nej. Det var många lika tankar om integritet i förskolan från de olika arbetslagen, men de uttryckte sig på olika sätt. Ett arbetslag tog upp hur viktigt det är att verkligen försöka lära känna barnen, för att få en uppfattning om hur varje enskilt barn reagerar i olika situationer utifrån sin integritet. Pedagogerna måste tänka på hur långt hen kan gå med vissa saker, som exempelvis kramar. De menade att varje pedagog måste känna av barnen i olika situationer och agera därefter. En respondent sa ”alla barn är olika, de tänker olika, agerar på olika sätt och är helt olika individer och kan därför inte behandlas exakt likadant”.

5.2. Likheter och skillnader beroende på åldersgrupp

Respondenterna arbetar med olika åldrar och under intervjuerna så kunde vi se likheter och skillnader gällande hur de talade om ämnet med barnen beroende vilken åldersgrupp de arbetade med. En likhet mellan alla respondenter var att de påpekade att det känns viktigt att arbeta med integritet men framförallt lära känna barnen så de skapar en trygghet tillsammans. De respondenter som arbetade med de yngsta barnen var alla överens om att barnen använder och uttrycker sig oftast genom kroppsspråk när de vill visa vad de vill eller inte vill. Respondenterna som arbetar på avdelningarna med blandade åldrar tog upp att de ser tydligare på de yngre barnen, genom deras kroppsspråk, om de känner sig obekväma i någon situation kopplat till integritet än med äldre barn. Eftersom de yngre barnen inte kan uttrycka sig genom tal blir deras kroppsspråk extra tydligt och de äldre barnen kanske inte alltid vill uttrycka sig med tal och visar istället ingenting och det blir svårt för de vuxna att se om något är fel. Samtidigt ställdes frågan om de såg någon skillnad på åldrarna så höll alla med om att det var en stor skillnad och att treåringarna är mer självsäkra än ettåringarna och mer nyfikna och vill

upptäcka kroppen på ett annat sätt. I arbetet med de äldre barnen pratade respondenterna mer om att de går att lyfta ämnet på ett annat sätt än med de yngre. De lyfte att det är lättare att starta en dialog och diskussion med de äldre barnen och prata om integritet. Något en respondent sa var att ”man kan prata om beröring, att ingen får röra en om man inte vill och att man inte behöver krama alla, utan man får välja själv”.

5.3. Arbetet med integritet i den vardagliga verksamheten

Begreppet integritet hade inte lyfts på någon avdelning tillsammans med barnen. Respondenterna berättade att de arbetade med integritet lite hela tiden fast mer i de vardagliga omsorgssituationerna som förekommer i förskolan och i spontana situationer som uppkommer. Alla var överens om att rutinerna som finns i förskolan skapar en trygghet för barnen och i rutinsituationer som exempelvis blöjbyte och matsituationer, ingår integriteten. Respondenterna lyfte även att eftersom förskolan är en mångkulturell förskola så kan begrepp som integritet bli svåra för barnen att förstå, därför får de lägga det på en nivå som passar alla barn. Alla respondenter pratade dock om att begreppet integritet är viktigt och de som arbetar med äldre barn kände att det kan vara en bra grej att börja ta upp med barnen. En respondent sa att ”ju tidigare det tas upp med barnen ju tryggare blir de när de blir äldre och kan undvika problem som uppkommer”. Respondenterna som arbetar med de äldre barnen talade om att det är lättare att starta en dialog där de berättar och lyssnar på varandra. Med de yngre barnen blir det mer att de uttrycker sig med kroppsspråk och de vuxna måste försöka tyda deras signaler samt hitta andra sätt att hantera integritetssituationerna på.

Alla respondenter lyfte läroplanen och att där finns riktlinjer samt en handlingsplan att följa kring barns integritet, men att de gör det hela tiden istället för i planerade aktiviteter om begreppet. Andra riktlinjer respondenterna också utgår ifrån är barnkonventionen och deras egna handlingsplan som finns på plats på förskolan. Värdegrunden var något alla respondenter pratade en del om och hur viktigt det är att värdet som människa och individ respekteras.

5.4. Dokumentation

Under intervjuerna ställdes frågan om hur respondenterna förhåller sig kring barnens medgivande i arbetet med dokumentationen. Respondenterna hade lite delade meningar om just dokumentationen och de arbetar på lite olika sätt. Eftersom lagen GDPR nyligen har kommit så var det många blandade åsikter kring dokumentationen om vad som är okej och inte okej att ta med. Alla som deltog ansåg att det är mycket mer att tänka på nu när nya lagen har kommit. Exempelvis tänker de en extra gång innan de sätter in några bilder i barnens pärmar, vem och vad får egentligen vara med? och även när de ska sätta upp bilder inne på avdelningen. Många av respondenterna kände att de blivit lite osäkra och lite rädda för att göra något fel.

Under intervjuerna togs det upp att dokumentationen blir ett dilemma där ena sidan är att de anställda ska respektera barnen om de inte vill delta i dokumentationen och andra sidan är att de måste utföra sitt arbete eftersom dokumentationen är en stor del för verksamheten. Detta dilemma togs upp lite olika av respondenterna och några pratade om att de hade medgivande från föräldrar att få dokumentera deras barn. Men de hade ändå valt att inte ta med barnens ansikten vid dokumentationstillfällena, utan la fokuset på själva görandet istället. En respondent uttryckte sig ”Ibland känns det som att man tar bilderna bara för att man ska vara duktig och ha bilder och inte alltid gör det för barnens skull”. Andra respondenter pratade om att de lägger fokus på dokumentation i samlingarna där de kan fokusera på vad de gör med barnen, kunna se deras görande. Respondenterna menade då att de kan använda sig av fotona i sitt arbete utan att vara oroliga om att barnen är med på något foto och att de gör intrång på barnens kroppsliga integritet. De flesta respondenter pratade om att barnen tycker att det är roligt att se sig själva och gärna vill vara med på foto. Många gånger har barnen kanske byggt eller gjort något som de stolta vill visa upp. Några respondenter diskuterade om att de har en bra relation med både barn och föräldrar och de känner varandra så pass bra så att respondenterna känner sig trygga i arbetet med dokumentationen. De dokumenterar och barnen bestämmer inte så mycket men personalen är lyhörda om det skulle dyka upp något. De väljer att ha bilder uppe på barnen men i aktiviteter så är ändå fokus på görandet.

5.5. Situationer och dilemman kring barns integritet

Det finns många olika situationer och dilemman som kan uppstå kring barns integritet i den vardagliga verksamheten. Under intervjuerna togs det upp situationer där barnen kan vara mer delaktiga i sin integritet och rätten till sin egen kropp. Toalettbesök, blöjbyte och matsituationer var de situationer som lyftes mest och även närkontakt som exempelvis kramar och pussar.

Toalettbesök riktar sig mer till de äldre barnen och de respondenter som arbetar på de avdelningarna. Respondenterna som diskuterade kring detta sa att de äldre barnen oftast sköter toalettbesöken själva, men ibland vill de ha hjälp och ropar efter en pedagog som kan hjälpa till. De nämnde också att toaletten ska vara en plats där barn får ha lugn och ro och ingen ska stå och titta på när någon annan är och utför sina behov. Avdelningarna har toaletten där barnen kan stänga om sig antingen med en dörr utan lås eller ett draperi för att de ska känna att ingen kommer för nära eller gör intrång på deras komfortabla zon. Respondenterna påpekar dock att de har koll när barnen är på toaletten så ingenting händer. En situation som en respondent tog upp kring toalettbesök var att ett barn hade varit på toaletten och ville ha hjälp att torka sig. Pedagogen kom och torkade och när hen hade torkat färdigt så klappade hen barnet på rumpan för att tydliggöra att barnet nu kunde ta på sig. Barnet tog på sig och hela dagen gick. På eftermiddagen sa barnet till pedagogen att hen hade slagit barnet inne på toaletten. Pedagogen blev chockad och visste inte riktigt hur hen skulle förklara detta för barnet, men sa att hen brukade göra så hemma på sina barn för att visa att de var färdiga. Respondenten uttryckte sig att barnet i situationen kände att pedagogen gått för långt in på barnets personliga integritet och att relationen med barnen på förskolan är annorlunda än den relation som finns hemma. Som tur var sa barnet till om just detta och pedagogen slutade med att klappa barnen på rumpan efter toalettbesöken.

När det kommer till dilemma i den vardagliga verksamheten kan det uppstå kring blöjbyte. Respondenterna som arbetar med de yngre barnen tog upp just detta. Det går att få barnen mer delaktiga i blöjbytes situationer. Barnen kan själva få hämta sin blöja och klättra upp på skötbordet. Dilemmat som kan uppstå är att pedagogen gör barnen för delaktiga och ställer frågan om de ska gå och byta blöjan och kanske får ett nej, vad gör pedagogen då? Respondenterna betonade att de har ett ansvar och kan inte låta barnen gå med en kiss- eller bajsblöja en hel dag, utan det är en del av deras arbetsuppgift och därför kan de inte fråga om lov inför blöjbytena på förskolan.

Ett annat dilemma som respondenterna lyfte var hur de ska hantera situationer som exempelvis, att något barn springer och slår något annat barn eller en pedagog på rumpan. Respondenterna sa att barn oftast blir mer nyfikna och vill bara göra det ännu mer om de säger åt de att det inte är tillåtet. En respondent uttryckte sig så här:

Hur ska vi som pedagoger välja att agera i dessa situationer? Ska vi säga ifrån och förklara att det inte är okej och då öppna upp en nyfikenhet hos barnen. Barnen ser kanske inte det som något kroppsligt när de är så små. Eller ska vi låta det vara och inte ta det så allvarligt?

Respondenterna tog även upp att de i förväg och i förebyggande syfte styr upp lite hur situationen kommer se ut och istället pratar allmänt om att, detta kanske ni gör hemma men här på förskolan gör vi inte så.

Det uppstod en diskussion om den personliga integriteten och rätten till sin kropp i samband med matsituationerna och respondenterna var tydliga med att aldrig tvinga något barn att äta maten. Det är alltid viktigt att erbjuda mat och även lägga upp lite mat så barnen får smaka men om de inte vill ha så är det upp till dem. En respondent sa ”Tänk själva om vi vuxna hade blivit tvingade till att äta och något pressade en gaffel in i vår mun, det hade aldrig gått”.

Det kom även upp en diskussion om ny personal och vikarier och hur det hanteras av barnen. Om barnen känner sig obekväma med den nya vikarien så får relationen byggas upp långsamt. Barnet ska inte känna sig orolig eller tvingad att sitta bredvid någon som det inte känner eller att den nya ska byta blöja på de minsta barnen. Respondenterna pratade om att det är viktigt att känna av barnen och vad som känns okej för dem, speciellt när det kommer in någon ny som de aldrig har träffat innan. De brukar ofta låta barnen själva få komma om det är något, så de inte tvingar fram någonting. Alla respondenter betonade att det viktigaste är att barnen ska må bra och känna en trygghet. Några respondenter pratade om att de anställda på förskolan brukar anpassa sig för barnens bästa och om det skulle vara någon som är sjuk eller borta så brukar en ordinarie anställd ta över den andras tid. Detta gör de för att slippa ta in vikarier på öppningar och stängningar för att barnen ska känna sig trygga med personalen.

5.6. Planering av den fysiska miljön

När vi tog upp frågan om hur den pedagogiska miljön kan påverka barnens integritet var det några respondenter som tog upp att de hade skapat ett rum som de kallade för "Det trygga rummet". De beskrev rummet som en plats där barnen kunde gå in om de ville ha lugn och ro och känna att de ville vara för sig själva lite utan att någon störde, en plats för sig själv. Andra respondenter lyfte miljön genom att ta upp om hur föremål är placerade i rummet. I detta fall handlade det om avdelningens skötbord. Skötbordet är en plats där den personliga integriteten har stort fokus och beroende på hur det är placerat, i förhållande till annat, kan det verkligen påverka barns integritet och rätt till sin egen kropp. Exempelvis om skötbordet placerats ut mot hallen eller en korridor är det viktigt hur pedagogen förhåller sig och vet hur hen ska placera sig för att täcka barns personliga delar av kroppen. Alla respondenter tog upp att miljön är en viktig del för att barnen ska kunna känna sig trygga i verksamheten och att de ibland frågar barnen om vad de vill ha. Om barnen själva frågar efter någonting så försöker de vuxna lösa det.

5.7. Pedagogernas förhållningssätt

Under intervjuerna togs även frågan om hur respondenterna tror att deras förhållningssätt påverkar barnen och verksamheten upp. Alla respondenter var klara och tydliga med den frågan och det var självklart att beroende på hur de agerar och förhåller sig i arbetet påverkar barnen. Respondenterna pratade mycket om att barn i förskoleåldern härmas och vill gärna göra som oss vuxna. De tog upp att om pedagogerna visar ett engagemang när de är tillsammans med barnen så smittas det av på dem, exempelvis om de respekterar barnen så får de tillbaka respekt. En respondent uttryckte sig "Det vi lär barnen, får vi tillbaka från dem". Det diskuterades om just integriteten och om pedagogerna visar hur de vill bli behandlade, bemötta och är tydliga med det, så ser barnen upp till dem och gör likadant. Respondenterna tar upp saker med barnen, som att vissa områden på kroppen kan vara känsligare än andra och att ingen har rätt att röra någon annans kropp. Några respondenter pratade om hur de visar tydlighet mot barnen. Det är viktigt att säga ifrån och då inte visa det med ett leende, eftersom det kan bli missvisande. Utan istället ha ett tydligt kroppsspråk och visa med ansiktsuttryck och använda rösten på ett sätt som gör att barnen förstår att de inte får göra så.

Ordet trygghet var ett av de nyckelord som uppkom i intervjuerna och i arbetet med barns integritet och rätt till sin egen kropp. När det gällde förhållningssättet och att skapa trygghet så talade respondenterna om att de har det lite i sig redan och att det ingår i yrket att vara professionell. En respondent sa ”Jobbar man inom detta vill man göra det bästa för barnen”. Respondenterna diskuterade även att ibland klickar det olika mellan olika barn och pedagoger och då är det viktigt att behålla tryggheten hos barnen och acceptera att ett barn dras mer till en pedagog. De talade om att de som arbetar på förskolan hjälper varandra och kommer med feedback och positiv energi. De ska lyfta varandra och ge tips istället för att se ner på varandras arbete. Några respondenter tog upp att de snabbt lär sig att läsa av barnen och att tolka olika signaler: Alla respondenter var eniga om att de har fin kontakt med föräldrar och att det är viktigt att vara öppna för att skapa en trygghet hos barnen men även hos föräldrarna att lämna bort ansvaret en stund. Andra respondenter betonade att om det blir fel, alltså om någon situation uppkommer som gör att barnet känner att pedagogen tog klivet över hans komfortzonen, så har den pedagogen ett ansvar och ska kunna erkänna sina fel för barnen. De tycker att det är viktigt att ta barnens känslor på allvar och säga förlåt.

6. Sammanfattande analys av resultat

I resultatet lyfte vi upp situationer och dilemma kring barns integritet. Under den rubriken tog vi upp en situation där en respondent talade om när ett barn gick på toaletten. Barnet ville ha hjälp med att torka sig och en pedagog kom då och hjälpte till. När pedagogen hade torkat barnet färdigt så klappade hen till barnet på rumpan för att tydliggöra att barnet var färdigt. Respondenten berättade att pedagogen i situationen brukade göra så hemma på sina egna barn och av ren vana så gjorde hen det även på förskolan. Detta kopplar vi ihop med Aspelin (2013) och det relationella perspektivet där han beskriver att i en relation finns det alltid två sidor och att individen måste relatera till båda och försöka förstå alla parter. Dagen gick och på eftermiddagen kom barnet fram till pedagogen och sa att hen hade slagit barnet inne på toaletten. Respondenten berättade att pedagogen då förklarade för barnet att det inte var hans avsikt men förstod samtidigt att hen hade gått för långt in på barnets personliga integritet.

När vi hörde respondenterna tala om situationen kom våra tankar kring relationen mellan pedagoger och barn på förskolan upp. Det som pedagogen gjorde i situationen sågs som naturligt för hen och därför gjorde hen likadant på förskolan. Vi diskuterade sen tillsammans

om att relationen med barnen på förskolan är annorlunda än den relation som finns hemma mellan föräldrar och deras barn. von Wright (2009) skriver om det mellanmänniska och hur hon kopplar ihop det med det relationella perspektivet, att fånga upp situationer som sker mellan olika parter. I denna situationen anser vi att barnet fångade upp situationen och tog den med sig, och i just detta fall var det en avgörande faktor för pedagogens och barnets framtida relation.

Något som Aspelin (2015) tar upp är relationskompetens och att det handlar om anknytningen mellan människor. Om fokuset ligger på respondentens relationella kompetens i denna situation, så har precis som Aspelin (2015) skriver, kompetensen en avgörande roll i hur relationen blir till det enskilda barnet. Det gäller alltså för pedagogen att ha en relationell kompetens där de respekterar varje enskilt barn, genom att möta de på ett sätt som gör att barnet känner sig tryggt. Varför vi väljer att lyfta detta är för att respondenten berättade att pedagogen i dilemman hade kommit till insikt att relationer är olika och att det gäller att skapa sig en relation med varje enskilt barn och känna av var gränserna går för just det barnet.

Vi tar även upp ett dilemma kring rutinsituationer när det gäller blöjbyte, hur pedagogerna förhåller sig till delaktigheten och om de ställer frågan om barnet vill byta blöjan och får ett nej som svar. Hur ska de då hantera situationen? Respondenterna berättade att de inte kan låta barnen gå med en kiss- eller bajsblöja hela dagen, utan att de är deras ansvar att byta blöjan och kan därför inte välja att fråga barnen i den situationen. Detta kopplat vi ihop med Dolk (2013) som skriver om makten och att i verksamheten kopplas makten ihop med handlingar som pedagogerna gör som en självklarhet. Respondenterna går då in i en maktposition och kan inte låta barnen välja eftersom de ser situationen som en självklarhet och att det är en del av deras arbete som måste utföras.

7. Diskussion

Ämnet integritet är viktigt men samtidigt känsligt att lyfta fram och därför finns det inte så mycket forskning om just det (Lindgren 2016). Under arbetets gång och vid intervjutillfällena har vi märkt att det varit svårt att hitta forskning men även respondenterna pratade om att de saknade information kring ämnet och utgår mer från sunt förnuft när det kommer till situationer kring barns integritet. Något som Lindgren (2016) också tar upp är hur integriteten handlar om att skydda sitt privatliv. Respondenterna pratade om hur miljön är uppbyggd i förhållande till

barns integritet. Där de tog upp att exempelvis skötbord placeras på ett speciellt sätt för inte göra mer intrång på barns integritet än nödvändigt under blöjbyte.

När vi ställde frågan om vad respondenterna tyckte integritet innebar, talade de om hur de tyckte att integriteten och identitetsskapande hör ihop med vartannat. Respondenterna tog upp att de kände att med den nya lagen GDPR så kunde det kännas lite överdrivet och att det är lätt att barnets identitet tas bort helt, när det istället för namn och foto kategoriserar barnen i exempelvis färger. Detta väljer vi att lyfta och koppla till Johansson (2001) som skriver att varje barn har sin egen identitet och är ett enskilt barn. Genom att då dela upp barnen i exempelvis färger kan göra att varje barn ingår i en grupp istället för att vara en egen individ och på så sätt respekteras inte barns integritet.

Johansson (2005) skriver i sin artikel om integritet och barns rättigheter. Där tar hon upp om att visa respekt till varje individ och respektera den personliga integriteten. Detta är något som respondenterna i våra intervjuer också lyfter fram och de betonar att integriteten handlar om att visa respekt för individen. Respondenterna talade om att det är de vuxnas ansvar att se till så att barnen lär sig om ämnet integritet, vart gränserna går och se till så att barnen får vara delaktiga. Det tar även Johannesen och Sandvik (2009) upp när de talar kring integritet på förskolan samt att det är viktigt att veta att ens åsikter inte behöver efterlikna någon annans utan att alla på förskolan ska få möjligheten att bli inkluderad oavsett åsikt och inställning.

Något som Norlén (2013) tar upp i sin handbok är vikten av att redan i förskoleåldern ta upp integriteten och göra barnen delaktiga i den. Respondenterna talade även om detta och nämnde att det är i förskoleåldern barnen börjar bli intresserade av kroppen och vill utforska den mer. De poängterade också att det därför är viktigt att göra barnen delaktiga i de vardagliga omsorgssituationerna där integriteten ligger i fokus, som vid blöjbyte. Norlén (2013) tar även upp om hur pedagogen hanterar barns delaktighet i deras personliga integritet och hur den skiljer sig beroende på barns ålder. Något som även respondenterna lyfte var att med de yngre barnen kommer kroppsspråket i fokus där de visar tydligt vad de vill och inte vill. Medan med de äldre kan pedagogen föra en dialog med barnen och skapa en diskussion kring ämnet och göra barnen delaktiga genom att lyfta fram deras röster och åsikter.

Kastbom (2010) pratar om barns nyfikenhet och lyfter att pedagogen måste låta barnen utforska sina kroppar för att få en uppfattning om hur de fungerar. Detta kopplar vi till en respondent som talade om kroppen som en naturlig del av livet. Hen sa även att det är en del av pedagogens ansvar är att lyfta fram det för barnen så att de kan känna sig trygga med sin kropp.

Johansson (2005) skriver om omsorgssituationerna och att de oftast skyndas på och istället blir till övergångssituationer. Respondenterna pratade om att integriteten inte tas upp som ett ämne utan kommer in i de allmänna rutinsituationerna som oftast sker i övergången mellan olika planerade aktiviteter. Respondenterna diskuterade kring toalettbesöken och att det är en plats där barnen vill ha lugn och ro samt att de oftast sköter det själva. Om det är någon som vill ha hjälp så finns pedagogerna där och hjälper till. Detta kopplar vi till Johansson (2005) som tar upp att pedagogen ska uppmuntra barnen att själva försöka och ta det i deras takt, men att pedagogen alltid finns där som en hjälpande hand.

Något som flera respondenter tog upp var att barn ofta vill se sig själva och tycker om att vara med på foto. När vi hörde detta kopplade vi det till Halldén (2007) och Svenning (2011) som skriver om begreppen barnperspektiv och barns perspektiv. När respondenterna säger att barnen tycker om att vara med på foto utgår de då från barnens perspektiv där barnen får sina röster hörda och att de själva sagt att de vill vara med. Eller är utgångspunkten barnperspektivet där de inte lyssnar på deras röster utan tar för givet att alla barnen vill och tycker det är roligt att vara med på foto (ibid). Vi har även kopplat det till Halldén (2007) och Svenning (2011) på så sätt att om utgångspunkten ligger i barnperspektivet och pedagogerna fotograferar barn utan deras medgivande, då gör de intrång på barns kroppsliga integritet.

Johansson (2005) skriver om hur pedagogernas förhållningssätt och hur de agerar mot varandra och barnen påverkar barnen och hur de förhåller sig till andra i omgivningen. Detta är något som respondenterna även lyfte fram att barn ofta ser upp till de vuxna och härmar, de ser hur de vuxna beter sig och gör likadant. Respondenterna tog också upp att visa tydlighet från pedagogernas sida är en viktig del för att barnen ska förstå vad som gäller i olika situationer. Detta skriver även Johansson (2005) om, att pedagogen ska vara tydlig med vart gränserna går gällande vad som får och inte får göras i förhållandet till andras integritet.

Lindgren och Sparrman (2003) tar upp att dokumentation används som ett verktyg för att se både pedagogens och barns görande. Några respondenter berättade att de på förskolan i arbetet med dokumentationen väljer att inte ha med barnens ansikte eller kropp när de fotograferar barnen. Utan de vill hellre framhäva det de skapat för att även i denna situation inte göra intrång på barns kroppsliga integritet. Riddersporre och Bruce (2014) skriver om att barnen kan bli delaktiga i dokumentationen men respondenterna talade mer om att det är de som utför dokumentationen på förskolan. Författarna nämner att barnen kan berätta om sina erfarenheter, måla och fotografera för att på så sätt vara delaktiga i dokumentationen. Detta kopplar vi till

när en respondent tog upp att de ibland känns som dokumentationen görs bara för att det är ett måste och inte för barnens skull och kanske då skymmer undan barnens delaktighet.

Lenz Taguchi (1997) skriver om hur pedagogens förhållningssätt ser ut i dokumentationen, där hon menar på att man tydligt kan se om pedagogerna utgår från ett barns perspektiv eller ett barnperspektiv. Några respondenter talade om dokumentationen och att de kände sig bekväma samt känner både barn och föräldrar så pass bra, att de vet hur de fungerar och väljer därför att inte låta barnen bestämma kring just dokumentationen. I detta fall kan vi lyfta diskussionen kring om respondenterna då utgår från ett barnperspektiv eller barns perspektiv när de väljer att exkludera barnen och deras röster kring dokumentation. Svenning (2011) talar även hon om dokumentationen och hur pedagogernas förhållningssätt ser ut i samband med den. Hon menar att samtidigt som pedagogerna ska fråga barnen om de är okej med att bli dokumenterade, ska de göra det med grund i barnens erfarenheter och lyssna på vad de har att säga, så är det en del av pedagogernas arbete att utföra dokumentationen. Detta tog även de respondenter upp som vi intervjuade. Det är svårt att fråga barnen om lov innan dokumentationen görs när det egentligen är ett av kriterierna som pedagogen har i förskolan och som de måste förhålla sig till. Några respondenter talade även om att de fått föräldrarnas medgivande att dokumentera deras barn. Något som även Emilson (2008) tar upp där hon skriver att barnen får svårt att försvara sin integritet när det är föräldrarna som gett medgivande och inte barnen själva som väljer att delta.

7.1. Metoddiskussion

När vi startade upp denna studie insåg vi snabbt att det är ett väldigt känsligt ämne att tala om men samtidigt viktigt att lyfta. Detta är något som även respondenterna från våra intervjuer också tryckte lite extra på när de pratade om integriteten i förskolan. Respondenterna från de olika avdelningarna diskuterade mycket om att ämnet alltid har funnits men själva begreppet integritet har kommit upp mer de sista två åren och blivit större och större. Trots att det är ett känsligt ämne att tala om, tyckte respondenterna att det var roligt att ha oss där då de håller med oss om att det är ett väldigt aktuellt ämne och gärna ville delta i studien.

Vi har haft en diskussion kring intervjufrågorna och deras utformning och hur de kan ha påverkat respondenternas svar. Frågorna som finns i bilagan är de frågor vi har utgått ifrån men

under intervjuerna ställde vi dem på ett annorlunda sätt för att göra det tydligare för respondenterna. En av frågorna i bilagan lyder ”Tycker ni integritet är viktigt; varför?”. Denna typ av utformning kan leda till att frågan ses som missledande för respondenterna då de kan uppfatta den som att det bara finns ett korrekt svar och då inte vågar svara på om de skulle tycka att ämnet inte är så viktigt.

7.2. Vidare forskning

Vår önskan med studien är att sprida kunskapen kring integritet vidare och att pedagogerna inspireras till att använda kunskapen i verksamheten. Att välja denna typ av studie är något vi kan rekommendera till andra forskare då vi anser att intervjuer ger en mer personlig kontakt med respondenterna än om vi exempelvis hade skickat ut enkäter via mail. En vidare forskning kring integritet hade kunnat vara om forskaren fokuserat mer på identitetsskapande eller fördjupat sig i andra fokusområden än barns rätt till sin egen kropp exempelvis genom observationer.

Referenslista

Aspelin, Jonas (2015). *Lärarens relationskompetens: begreppsdiskussion med stöd i Martin Bubers begrepp "det sociala" och "det mellanmännsliga"*. Utbildning och demokrati. 24 3

Tillgänglig på Internet: <file:///C:/Users/%C3%84garen/Downloads/jonas-aspelin---larares-relationskompetens.pdf> Hämtad [2018-10-03].

Aspelin, Jonas (2013). *Relationell specialpedagogik: i teori och praktik*, Kristianstad: Kristianstad University Press.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013.

Doverborg, Elisabet, Pramling, Niklas & Pramling Samuelsson, Ingrid (2013). *Att undervisa barn i förskolan*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Elfström Pettersson, Katarina (2014). Barn som medskapare i dokumentation. I. B. Riddersporre & B. Bruce. *Berättande i förskolan*. S. 204-228. Stockholm: Natur och Kultur.

Emilson, Anette (2008). *Det önskvärda barnet: fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Diss. (sammanfattning) Göteborg: Göteborgs universitet, 2008.

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber.

Halkier, Bente (2010). *Fokusgrupper*. 1. uppl. Malmö: Liber

Halldén, Gunilla (red.) (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlsson.

Johannesen, Nina & Sandvik, Ninni (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Johansson, Eva (2003). *Att närma sig barns perspektiv*. Forskares och pedagogers möten med barns perspektiv. *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 8. (1-2) s.42-57. ISSN: 1401- 6788

Tillgänglig på internet:

<http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7941/6995?fbclid=IwAR3OCp34Ygj7zTuWZBLSKyxks89cpLlFe5cl4BS6WoAkRyHkRkeIojvSVVc> Hämtad [2018-11-15].

Johansson, Eva (2005). Children's integrity- a marginalised right. *International Journal of Early Childhood*, Vol. 37, No. 3, s. 109–124.

Johansson, Eva (2005). *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling

Johansson, Eva (2001). *Små barns etik*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Kastbom, Åsa (2010) [Video]. Om barns normala sexualitet. UR Samtiden - Sexuella övergrepp mot barn. Utbildningsradion. <http://urskola.se/160291-UR-SamtidenSexuella-overgrepp-mot-barn-Lakare-Om-barns-normala-sexualitet> Hämtad [2018-09-13].

Lenz Taguchi, Hillevi (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?: om barnsyn, kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: HLS.

Lindgren, Anne-Li (2016). *Etik, integritet och dokumentation i förskolan*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Lindgren, Anne-Li & Sparrman, Anna (2003). *Om att bli dokumenterad*. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation [Elektronisk resurs]. Pedagogisk forskning i Sverige. 1-2 59-70.

Tillgänglig på internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-28701> Hämtad [2018-10-15].

Norlén, Anna (2013). *Stopp! Min kropp!: en handbok för vuxna i hur man pratar med barn om kroppen, gränser och sexuella övergrepp*. Stockholm: Rädda barnen.

RFSU (2015). *Barns sexualitet: en vägledning*. Stockholm: RFSU.

Skolverket (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98: reviderad 2016*. Stockholm: Skolverket.

Sverige. Skolverket (2018). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2018*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Svenning, Bente (2011). *Vad berättas om mig?: barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund: Studentlitteratur.

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

Tillgänglig på internet: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full> Hämtad [2018-10-03].

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Tillgänglig på internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtad [2018-10-03].

von Wright, Moira (2009). *Initiativ och följsamhet i klassrummet. En studie i de pedagogiska villkoren för elevens inflytande, delaktighet och välbefinnande*. Akademin för humaniora, utbildning och samhällsvetenskap & Örebro universitet.

Tillgänglig på internet:

<https://www.oru.se/contentassets/a9223a988167438cb1dd78e959ba2aca/initiativ-och-foljsamhet-i-klassrummet.pdf> Hämtad [2018-10-03].

Bilagor

Missivbrev

Hej!

Vi är två studenter från förskolläraryrket på Högskolan Kristianstad som nu är inne på vår sista termin där vi valt att skriva ett examensarbete inom ämnet integritet. Vårt syfte med detta arbete är att undersöka hur pedagogerna arbetar med barns integritet i förskolan, med inriktning på barns rätt till sin egen kropp.

Vi vill ta reda på hur pedagogerna arbetar kring ämnet på de avdelningar som finns på förskolan och hur pedagogerna introducerar ämnet för barnen. Redan i förskoleåldern upptäcker barnen sin kropp och undersöker och utforskar den, därför anser vi att hur pedagogerna presenterar och arbetar med integritet är viktigt.

Som bakgrund har vi fördjupat oss i relevant forskning kring ämnet men skulle gärna vilja intervjua era arbetslag, där ni pedagoger som har erfarenhet av verksamheten kan bidra med värdefull kunskap kring detta. I efterhand kommer vi kunna använda era intervjusvar och jämföra och analysera de olika arbetslagens synpunkter kring ämnet.

Varje intervju kommer att ta upp till 30–45 minuter och kommer att ljudinspelas med ert medgivande. Deltagandet är frivilligt och varje pedagog har rätt att avbryta intervjun. Under hela intervjun kommer vi utgå och ta hänsyn till Vetenskapsrådet forskningsetiska principer. Dessa principer innebär att informationen om arbetet ges ut korrekt, vi och respondenterna ger samtycke om innehållet samt om hur det ska nyttjas. Intervjuerna är anonyma och ert deltagande kommer enbart att användas i forskningsändamål.

Medgivandeblankett

Medgivande angående intervjudeltagande samt ljudinspelning av intervju:

Underskrift:

Namnförtydligande:

Uppstår det frågor eller funderingar får ni gärna kontakta oss eller vår handledare för vidare information.

Annie Linderoth: annielinderoth@live.se

Carolin Svensson: [Carolin Svensson@hotmail.com](mailto:Carolin_Svensson@hotmail.com)

Agneta Jonsson: agneta.jonsson@hkr.se

Hoppas vi ses!

Intervjufrågor

1. Hur länge har du arbetat inom förskola?
2. Hur länge har du arbetat på förskolan/ avdelningen?
3. Vilken åldersgrupp arbetar ni med?
 - Ser det annorlunda ut beroende på ålder?
4. Tankar kring integritet överlag?
5. Kan ni beskriv era tankar kring integritet i förskolan och vad det innebär?
6. Finns det situationer där barnen kan få vara mer delaktiga kring sin integritet? Om ja, nämn någon situation.
7. Tycker ni integritet är viktigt; varför?
8. Hur arbetar ni kring barns integritet i förskolan?
 - Hur introducerar ni ämnet för barnen?
 - I den planerade verksamheten samt den spontana verksamheten.
9. Vilka riktlinjer arbetar ni utifrån?
 - Använder ni något speciellt material?
10. Finns det någon handlingsplan som ni utgår ifrån för att stärka barnens integritet?
11. Hur planerar ni den fysiska miljön för att stärka barnens integritet?
 - Blöjbyte och toalettbesök
 - Måltider
 - Personal/vikarier
12. Har ni personal fått någon information/utbildning kring arbetet om barns integritet?
13. Ert förhållningssätt?
 - Hur tror ni det påverkar?
 - Hur delaktiga barnen får vara?
14. Hur tänker ni kring barnens medgivande i arbetet med dokumentation?
15. Vilka dilemman kan uppstå kring barns integritet?
 - Hur löser ni det på bästa sätt?